

Julkinen tila - metafora vai analogia?

Poikkitieteellinen keskustelu on hedelmällistä, mutta siihen liittyy myös paljon haasteita. Ehkä kaikkein vaikeinta on vakuuttaa ne lukijat, jotka tuntevat erityisten tieteenalojen trendit ja kehityksen paremmin kuin niiden väliin jäävän keskustelukentän. Seija Ridell kartoittaa kiinnostavassa artikkelissaan tieteidenvälisistä aluetta, joka on muodostunut kahden viime vuosikymmenen aikana tilan ja tilallisuuden käsitteiden ympärille. Keskustelu on koonnut puheenvuoroja likimain kaikilta ihmistieteellisiltä aloilta, mukaan lukien mediatutkimus ja, kenties itseoi-keutetusti, maantiede.

Termillä käänne on viitattu tieteellisten keskustelujen linjautumiseen jonkin yhteisen juurikäsitteen suuntaisiksi. Ridellin lähtökohtana on erityisesti *tilallinen käänne*, jolle rinnakkaisia kehityslinjoja ovat olleet yhteiskuntaa koskevan tutkimuksen kulttuurinen ja kielellinen käänne. Yhdessä ne ovat tuottaneet tieteenalarajat ylittävää ymmärrystä tilan kulttuurisesta ja sosiaalisesta rakentumisesta kielellisissä käytännöissä, joukkotiedotus mukaan lukien.

Ridell toteaa, että "mediaesitysten tilaluonnetta" on tarkasteltu useissa joukkotiedotusta ja journalismia koskevissa tutkimuksissa. Kohteena ovat olleet esimerkiksi mediaan pääsy, journalistiset tuotteet ja ammattikäytäntö. Artikkelin keskeinen väite kuitenkin on, että joukkoviestinnän tutkimuksessa ei edes mainittujen käänneiden jälkeen ole kyetty riittävästi hyödyntämään tilallisuuden ideaa ja tilan käsitettä.

Väite on erityisen kiinnostava suomalaisen maantieteen näkökulmasta, sillä mediatutkimuksen kanssa maantieteilijöillä on ollut vahvaa vuorovaikutusta jo 1980-luvulta saakka. Joukkotiedotuksen roolia maantieteellisen maailmankuvan ja alueellisten identiteettien muodostumisessa on tarkastellut useissa töissään muun muassa maantieteilijä Anssi Paasi (1984; 1986; 1996). Median tuottamia aineistoja ja niiden vaikutuksia on analysoinut moni muukin maantieteilijä (esim. Häkli 1998; Kosonen 2000; Virkkunen 2002; Tervo 2003; Moisio 2003; Nevalainen 2004). Vastavuoroisesti mediatutkijat ovat jo varhain havainneet maantieteellisen tutkimuksen relevanssin erityisesti alueellisten identiteettien ja representaatioiden tarkastelussa (esim. Moring 1989; Orjala 1996; Moring 1999; Hujanen 2000).

Tilanne suorastaan kutsuu pohtimaan, onko Ridellin väitteessä tilallisuuden laiminlyönnistä lainkaan perää. Mediajulkisuuden käsittäminen tilaksi ei suinkaan ole mediatutkimukselle vierasta, tämän Ridell itsekin toteaa. Hän kuitenkin tarkentaa lisäksi, että kysymys on jäänyt "sivujuonteeksi tai irralliseksi kielikuvaksi pikemminkin, kuin että se jäsentäisi tarkasteluja". Näin Ridell tulee itse asiassa lähelle maantieteen piirissä esitettyä kritiikkiä tilaan liittyvien metaforien viljele-

misestä yhteiskuntatieteiden muotitermeinä (esim. Häkli & Paasi 2003). Joissakin tapauksissa sanoilla tila (*space*), maisema (*landscape*), paikka (*place*) on kylläkin tehty muodikasta tutkimusta, mutta ilmiöiden tilallisuutta on tarkasteltu kovin pinnallisesti, jos lainkaan.

Ridell siis peräänkuuluttaakin tilallisuuden ottaminen tarkastelun *lähtökohdaksi* ja erityiseksi kohteeksi. Tältä osin tuntuu uskottavalta, että mediajulkisuuden tutkimuksessa olisi parantamisen varaa. Samalla tulee mieleen, että ehkä jokin osa tämänkaltaisesta mediaa koskevasta tutkimuksesta on tehty muilla tieteenaloilla. Onhan esimerkiksi Benedict Andersonin (1983) aikalaisklassikko *Imagined Communities* perusteellinen tarkastelu siitä, miten kirjapainotaito ja painettu sana kirjaimellisesti synnyttivät myös lukevan yleisön, kirjakielen sekä uudenlaisen aika- ja tilakäsityksen, jotka tekivät modernin kansakunnan rakentamisen mahdolliseksi.

Oli miten oli, vaatimus tilan käsitteen vakavasta tarkastelusta mediatutkimuksessa tuntuu mielekkäältä ja perustellulta. Haaste on suuri, sillä Ridellin kaipaama tutkimusta ei todellakaan ole juuri tehty, ainakaan Suomessa. Joitakin avauksia kuitenkin löytyy. Esimerkiksi Inka Salovaara-Moringin (2004) median maantieteellisyyttä koskeva tutkimus tarttuu nimenomaisesti kysymykseen median tilallisuudesta. Tutkimuksessa tarkastellaan merkitystalouden käsitteen avulla alueellisten sanomalehtien roolia yhtäältä aluetaloudellisina toimijoina ja toisaalta alueellisesti spesifien merkitysten tuottajina. Tutkimuksen eräs lopputulema on, että maakuntalehdet tuottavat omaperäisiä alueellisia julkisuuksia. Jotain siis jo on, ja oletettavasti maantieteen ja mediatutkimuksen vuoropuhelu tuottaa yhä lisää tilallisuuteen pureutuvaa tutkimusta kummallakin tieteenalalla.

Ridellin oma tavoite on haastava sekin: tarkastella mediajulkisuutta siten, että mediaesitykset rinnastuvat julkiseen kaupunkitilaan. Median tuottamat julkisuustilat olisivat tällöin diskursiivisesti tuotettuja ja kollektiivisesti jaettuja ympäristöjä, joita ammattilaiset tuottavat ja laajat ihmisjoukot käyttävät. Journalistit rinnastuvat tässä ajattelussa kaupunkitilan ammattilaisiin, yhdyskuntasuunnittelijoihin. Rinnastus on kiinnostava, potentiaalisesti hedelmällinen – ja uskalias. Riskialttiin siitä tekee se, ettei ole täysin selvää, onko kyse *metaforisesta* viittauksesta tilaan vai kahden sosiaalisesti tuotetun tilallisuuden *analogiasta*. Pinnallisten metaforien käytön ongelmat Ridell toteaa itsekin, mutta analogia saattaisi avata antoisia näkökulmia julkisuuden tilaluonteeseen. Paljon kuitenkin riippuu siitä, miten tilan käsitteellistäminen julkisuuden luonteena onnistuu – antaako tilan käsite todellista lisäarvoa julkisuuden tarkastelulle, vai jääkö se ontoksi metaforaksi vailla pysyvää vaikutusta tapoihimme ymmärtää, miten media toimii.

Ridell joutuu aivan ilmeisesti tasapainoilemaan melkoisesti, jotta ei ajautuisi keskustelemaan vain metaforilla. Tästä oireilevat yksinkertaiset lainausmerkit termeissä aineellisuus, tilasuunnittelu ja rakennettu ympäristö. Mediajulkisuuden tutkimuksessa termien merkitys ei kaiketiakaan voi olla kirjaimellinen. Kuitenkin mediaesitykset voidaan Ridellin mukaan ymmärtää ”itsessään julkisen keskustelun paikoiksi, joiden ’tilasuunnittelulla’ ja tilan hallinnoinnilla on merkitystä sen kannalta, millaista käyty keskustelu on”. Herää kysymys, ovatko mainitut keskustelun *paikat* tilallinen kielikuva vai jollain tapaa tilallinen ilmiö. Kysyä voisi myös, tuoko tilan käsite tarkasteluun oikeasti mitään uutta, jos ’tilasuunnittelu’ ei viittaa journalistisia käytäntöjä kummempaan. Journalistista portinvartiointia ja merkitysten tuottamistahan on tutkittu runsaasti, ja tiedetään, ettei mediajulkisuus ole objektiivisen tiedon puolueetonta välittämistä.

Ridell tähtää kuitenkin pidemmälle, habermasilaisen julkisuuskäsityksen ”maanläheistämiseen”. Hänelle julkisuus ei ole vain tilanne, vaan myös tila, ehkä jopa jotain aineellista, materiaalista. Ajatus on kiinnostava ja vie heti maantietei-

lijän mielikuvituksen mennessään. Ridellin mukaan mediatiloilla voidaan nähdä myös tilallinen rakenteensa, joka vaikuttaa mediassa tapahtuvaan viestintään. Tällä tilallisella rakenteella on sisä- ja ulkopuoli sekä näitä erottava raja, jonka hallinta vaikuttaa mediaan pääsyyn.

Tilallisuus mediakäytännöissä jotenkin konkreettisesti ilmenevänä on varmasti uusi näkökulma julkisuuteen. Ridell ei kuitenkaan vielä tässä artikkelissa pääse juuri lähtökohtia pidemmälle. Siinä missä mediatilan käsitteellistämisen pitäisi alkaa, siirtyy keskustelu pohtimaan ”tilaa itsessään”. Tämä puolestaan on maantieteen piirissä todettu yhtä pulmalliseksi pyrkimykseksi kuin Ridellin moittima julkisuuden tarkastelu habermasilaisittain *in abstracto*.

Artikkelissa on kuitenkin tärkeitä avauksia, joiden voi vain toivoa kehittyvän täysipainoisiksi tutkimusteemoiksi. Yksi tällainen on julkisten tilojen katoaminen kaupunkitilasta ja niiden korvautuminen viestinten diskursiivisilla julkisuustiloilla. Kyse on kaupunkitutkimuksessa havaitusta ongelmasta, tilan läpikotaisesta yksityistymisestä, jolle mediatutkimuksen näkökulmasta voi löytyä rinnakkainen kehitys. Tarkastelulla saattaisi olla paljon annettavaa niin kaupunkikehityksen kuin joukkotiedotuksenkin tutkimukselle. Tämänsuuntaista tutkimusta on maantieteen puolella jo availut Jaana Nevalainen (2004) väitöskirjassaan kaupunkisuunnittelun, kaupunkitilan kuvauksen ja mediajulkisuuden yhteen kietoutumisesta Joensuussa vuosina 1996–2003.

Ridell viitoittaa mediatutkimukselle innostavia suuntia. Hän osoittaa julkisuuden tilaluonteen ja kaupunkitilan analogisuuden, mutta artikkelin anti jää vielä pitkälti ahaa-elämyksiksi. Tätä ei ole syytä väheksyä, sillä innovatiivinen teoreettinen ajattelu ponnistaa analogioista. Mitään epäilystä ei myöskään ole siitä, että Ridellin esiin nostamat kysymykset ovat tärkeitä. Julkisuuden ja julkisen tilan avoimuus kansalaisille on yksi toimivan demokratian kulmakivistä. Se on parasta mihin voimme pyrkiä, sillä Habermasin luonnehtimaa ideaalia puhetilannetta emme koskaan saavuta.

Kirjallisuus

- Anderson, Benedict (1983)
Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. New York: Verso.
- Hujanen, Jaana (2000)
Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntien teksteissä ja tekijöiden puheessa. Jyväskylä studies in communication 11. Jyväskylän yliopisto.
- Häkli, Jouni (1998)
Manufacturing Provinces. Theorizing the Encounters between Governmental and Popular Geographers in Finland. Teoksessa Simon Dalby & Gearoid Ö. Tuathail (toim.) Rethinking Geopolitics. London: Routledge, 131–151.
- Häkli, Jouni & Anssi Paasi (2003)
Geography, Space and Identity. Teoksessa Jan Öhman. & Kirsten Simonsen (toim.) Voices from the North. New Trends in Nordic Human Geography. Aldershot: Ashgate, 141–156.
- Kosonen, Katariina (2000)
Kartta ja kansakunta. Suomalainen lehdistökartografia sortovuosien protesteista Suur-Suomen kuviin 1899–1942. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 793. Helsinki: SKS.
- Moisio, Sami (2003)
Geopoliittinen kamppailu Suomen EU-jäsenyydestä. Turun yliopiston julkaisuja C, Scripta lingua Fennica edita 204. Turun yliopisto.
- Moring, Inka (1999)
Alueellinen ääni ja lamajulkisuuden kehitys. Teoksessa Inka Moring. et al. (toim.) Mediakriisi: Lehdistö, lama ja talouspuhe. Sarja 2A:1. Helsingin yliopisto, viestintä.
- Moring, Tom (1989)
Spatial Variables as Analytical Concepts. Levels, Territory and Action. Meddelanden från Svenska social- och kommunalhögskolan 16. Helsingin yliopisto.

- Nevalainen, Jaana (2004)
Tilapelin tiedonpolitiikat: kamppailu kaupunkikeskustan muutoksesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 67. Joensuun yliopisto.
- Orjala, Jaana (1996)
Alueelliset ykköslehdet 'meidän' asialla. Tiedotustutkimus 19:2, 52–65.
- Paasi, Anssi (1984)
Aluetietoisuus ja alueellinen identiteetti ihmisen spatiaalisen sidoksen osana. Suunnittelu- ja maantieteen yhdistyksen julkaisuja 13. Helsinki: suunnittelutieteen yhdistys.
- Paasi, Anssi (1986)
Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 8. Joensuun yliopisto.
- Paasi, Anssi (1996)
Territories, Boundaries and Consciousness. The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border. Chichester: Wiley.
- Salovaara-Moring, Inka (2004)
Media Geographies. Regional Newspaper Discourses in Finland in the 1990s. Viestinnän julkaisuja 9. Helsingin yliopisto, viestintä.
- Tervo, Mervi (2003)
Geographies in the Making. Reflections on Sports, the Media, and National Identity in Finland. Nordia geographical publications 32:1. Oulun yliopisto.
- Virkkunen, Joni (2002)
Discourses, Boundaries and Scales. Estonian Territorial Politics in 'New Europe'. Acta universitatis tamperensis 856. Tampereen yliopisto.